

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Makedonien¹ – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 30 juni 2018

I. SAMMANFATTNING

Makedonien är en parlamentarisk demokrati med regelbundna val. Respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer är svag inom vissa områden, särskilt avseende rättsväsendets oberoende. Trots ett i huvudsak tillfredsställande rättsligt ramverk avviker ofta det praktiska genomförandet från befintlig lagstiftning. Avsaknad av konstruktiv dialog mellan regering och opposition samt presidentens, vars funktion främst är ceremoniell, inblandning i politiska frågor illustrerar bristerna i demokratins funktionssätt.

Situationen för de mänskliga rättigheterna blev gradvis mer allvarlig under det förra regeringspartiet VMRO-DPMNE:s styre perioden 2006–2016. Sedan en ny reformorienterad regering tillträdde sommaren 2017 har betydande förbättringar noterats. Detta illustreras exempelvis av ett friare pressklimat och en förbättrad dialog med civilsamhället. Reformen avseende hbtq-personers rättigheter och på jämställdhetsområdet har presenterats. En oberoende specialåklagare spelar en viktig roll i att utreda eventuella brott begångna mellan 2008 och 2015, vilka avslöjades i samband med en massavlyssningsskandal.

Den verkställande maktens stora inflytande över statsapparaten innebär svårigheter för offentlig sektor och rättsväsende att agera oberoende och

¹ Landet heter sedan den 12 februari 2019 Nordmakedonien. Rapporten upprättades innan detta datum varför landet nedan omnämns som Makedonien.

självständigt. Detta medför hinder för medborgare att tillvarata sina rättigheter. Frånvaro av effektiv myndighetsutövning, otillräcklig tillgång till sociala tjänster samt korruption försämrar skyddet av mänskliga rättigheter för stora delar av befolkningen. Civilsamhället är förhållandevis svagt, men verkar huvudsakligen fritt och rätten att delta i fredliga demonstrationer respekteras i allmänhet. Staten brister i vissa fall vad gäller att ingripa vid hot och våld mot granskande journalister och aktivister som engagerar sig för hbtq-personers rättigheter.

Konstitutionen förbjuder diskriminering, men stora utmaningar kvarstår vad gäller respekten för minoritetsgruppers rättigheter. Den romska minoriteten är särskilt utsatt. Även kvinnor och hbtq-personer utsätts för diskriminering. Den etniska segregationen mellan den slavisktalande och albanstalande befolkningen är påtaglig.

De viktiga steg som under 2017–2018 tagits för att nå en lösning på den så kallade "namnfrågan" med Grekland innebär förbättrade förutsättningar för Makedonien att få inleda förhandlingar om EU-medlemskap. Den genomlysning av förhållandena som EU-förhandlingar skulle innebära väntas bli ett mycket viktigt verktyg för att kunna genomföra viktiga reformer med bäring på läget för de mänskliga rättigheterna.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Lagen är tydlig i sin grundläggande bestämmelse om domstolarnas oavhängighet, men rättsväsendets oberoende kringskärs av att företrädare från det politiska systemet emellanåt använder rättsliga instrument för egna syften. Landets ombudsmannainstans, som har till uppgift att granska det offentliga respekt för medborgares rättigheter och EU-kommissionen, har tidigare år rapporterat att personer upplever påtryckningar inom rättsväsendet. Det sker att ämbetsmän skiljs från sina ämbeten på godtyckliga grunder. Det rättsliga rådet, vilket ska vara ett konstitutionellt oberoende organ, är ansvarigt för utnämningar och entledigande av domare, men flera från civilsamhället anser att inrikesministeriet i praktiken styr många beslut. På *World Justice Projects Rule of Law Index* hamnade landet 2017–2018 på plats 57 av 113 med värdet 0,53.

Ombudsmannainstansens resurser är bristfälliga. Därtill finns en kommission för förebyggande av diskriminering, men få känner till den. Det finns uppgifter om att offentliga befattningar tillsätts, i strid med gällande lagstiftning, utefter partitillhörighet snarare än meriter. En instans ska övervaka att utnämningar sker på saklig grund, men denna beskrivs av lokala organisationer som politiserad.

Polisen lyder ännu i praktiken i hög grad under inrikesministeriet, vilket riskerar leda till maktmissbruk och i vissa fall politiskt motiverade ingripanden. Poliser får enligt lag inte ha politiska uppdrag. De särskilda civilklädda styrkorna, så kallade alfa-enheterna, finns numer bara i huvudstaden Skopje. De svarar på direkta order från inrikesministeriet och anklagas ofta för godtyckliga ingripanden. Ansvarsutkrävandet brister vid vanvård och övergrepp på fängelser och anstalter.

Korruption fortsätter att utgöra ett allvarligt problem. Under den förra regeringen 2006–2016 var korruptionen inom statlig förvaltning utbredd. Men även sedan den nya regeringen tillträdde 2017 har det förekommit fall av korruption i samband med offentliga upphandlingar och utfärdande av licenser. Enskildas rätt till ett korrekt bemötande utan krav på mutor vid kontakt med exempelvis tull, trafikpolis och sjukvård garanteras inte. Entreprenörer uppger svårigheter att bedriva sin verksamhet marknadsmässigt och att erhålla tillstånd utan mutor. Makedonien placerade sig 2017 på plats 107 av 180 (värde 35/100) på *Transparency International's* index över upplevd korruption.

Regeringen som tillträdde 2017 har höga ambitioner att genomdriva grundläggande rättsstatsreformer. Exempelvis har den åtagit sig att fullt ut genomföra de rekommendationer som den så kallade Priebe-rapporten innehöll. Detta reformdokument publicerades 2015 efter att en utomstående expertgrupp påvisat en rad allvarliga brister sedan en massiv avlyssningsskandal avslöjats. Rekommendationerna rör reformer med direkt bäring på respekten för de mänskliga rättigheterna i landet. En oberoende specialåklagare utreder materialet och ett 20-tal åtal har väckts mot ledande politiker i den förra regeringen. Regeringen har också inlett en översyn av säkerhets- och underrättelsetjänsten, och skapat ny instans, med parlamentarisk insyn som ska ansvara för avlyssningar.

Rättssäkerhet

Brist på erfarenhet och utbildning bland domare, utredare och åklagare samt bristande resurser präglar alltjämt rättsväsendet och bidrar till en låg tilltro till systemet och bristande rättssäkerhet. Det förekommer, särskilt i civilrättsliga mål, att domare mot betalning eller efter politiska påtryckningar fördröjer domstolsförhandlingar. Rättegångar är oftast öppna för allmänheten, men skjuts ibland upp i flera omgångar. Det förekommer att domstolar inte informerar om vilken rättslig grund som ligger till grund för beslut.

I november 2017 dömdes 37 etniska albaner till livstidsstraff och långa fängelsestraff för "terrorism" efter inblandning i en händelse i maj 2015, då en två dagar lång eldstrid med specialpolis resulterat i 18 personers död. Omständigheterna kring händelsen är trots de fällande domarna fortfarande höljda i dunkel. Anhöriga till de dömda kräver en internationell granskning och menar att domarna var politiskt motiverade med etniska undertoner.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det finns bland allmänheten en uppfattning om att straffrihet är regel snarare än undantag för personer med nära band till regering eller polis. Till exempel finns fall där poliser och anhöriga till politiker åtalats för allvarliga brott men utdömts lindriga rättsliga påföljder. Det har förekommit att presidenten ingripit i rättsprocesser för att utfärda politisk amnesti till partitrogna. Presidentens amnesti i april 2016 till 56 personer inblandade i en avlyssningsskandal gav intrycket att selektiv rättvisa utövas och att högt uppsatta politiker kan åtnjuta straffrihet. Efter protester drogs emellertid amnestin tillbaka.

Åren efter den väpnade interetniska konflikten mellan albaner och makedonier 2001 enades de stridande parterna om att amnesti skulle tilldelas alla som gjort sig skyldiga till brott under konflikten, förutom för krigsförbrytelser som omfattades av rättskipningsområden för Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien (ICTY). Amnestilagen tillämpades brett, vilket föranledde stark kritik från mänskliga rättighetsorganisationer. *Amnesty International* kritiserar att straffrihet alltjämt råder för många krigsbrott från konflikten 2001.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Makedonien är en parlamentarisk demokrati med flerpartisystem. Val till parlamentet och kommunförsamlingar ska ske vart fjärde år, men har i praktiken hållits ungefär vartannat år till följd av upprepade kriser. Presidenten, som främst ska ha en ceremoniell funktion, är folkvald och väljs för en femårsperiod. Parlamentet består av 120 till 123 ledamöter, varav tre väljs i särskilda valkretsar utomlands givet att tillräckligt många röstar där. Det finns sex valdistrikt om 20 platser vardera. Trots att röstlängden uppdaterades sommaren 2016 är sannolikt de 1,77 miljoner namn en uppblåst siffra.

Politiska institutioner lyder under ett formellt fungerande ramverk, men partier är i hög grad drivna av privata ekonomiska intressen snarare än av ideologi. Detta begränsar utrymmet för att kanalisera åsikter och prioriteringar genom det politiska systemet. I regeringsställning har partierna närmast betraktat parlamentet som ett forum för regeringen, med frånvaro av politisk dialog och begränsat inflytande för enskilda ledamöter. Transparens vad gäller offentliga utgifter och finansiering av politiska partier saknas, trots att detta formellt regleras i vallagen.

Partierna är etniskt homogena, även om det näst största partiet SDSM nyligen visat tendenser till att bryta detta genom att även inkludera kandidater från minoriteter på vallistor. Även de romska, serbiska, bosniakiska och turkiska minoriteterna är representerade genom egna partier, men har i praktiken lite inflytande.

Kvinnor är underrepresenterade i det politiska livet, men enligt vallagen ska partiernas vallistor innehålla minst 40 procent kvinnor, vilket skedde första gången vid parlamentsvalet 2016. Efter valet var dock bara 41 av 120 ledamöter kvinnor. Sett till verkligt inflytande är kvinnors deltagande lägre än vad denna siffra indikerar. Fyra av 25 ministrar är kvinnor, en uppgång från en av 26 ministrar i förra regeringen. Bara sex av 81 borgmästare är kvinnor. Samtliga ledare för de större partierna är män.

Våldsamheter i samband med val är ovanligt, men förekommer. En förhållandevis oberoende valkommission bevakar landets valprocedurer.

Valet 2016 var i huvudsak väl administrerat och korrekt genomfört med högt deltagande. Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) konstaterade att enskilda påtryckningar mot väljare observerats. De noterade också att valet ägt rum i en miljö kännetecknad av brist på tilltro till institutionerna och det politiska etablissemangen. OSSE rekommenderade åtgärder för att säkerställa större åtskillnad mellan stat- och partistrukturer och en rättvisare mediebevakning.

Presidentens senfärdighet med att ge oppositionen möjlighet att försöka bilda regering efter parlamentsvalet och sedermera dennes veto mot en ny talman innebar att regeringsbildningen fördröjdes. Detta visade att de politiska processerna i samband med val inte fungerar helt tillfredsställande. Den sittande presidenten har också vägrat att underteckna lagar, senast ratificeringen av *Prespaavtalet*, det för Makedoniens EU- och Nato-närmande avgörande avtalet som innebär en lösning på namnkonflikten med Grekland.

Dåvarande regeringspartiet VMRO-DPMNE:s agerande i samband med att parlamentet i april 2017 stormades av en våldsam mobb förstärkte intrycket av att det finns allvarliga brister vad gäller demokratins mognad. Mobben bestod av omkring 200 personer som attackerade sju parlamentsledamöter och flera journalister i samband med talmansvalet. Polis ingrep först efter två timmar. I november 2017 häktades över 30 personer för delaktighet i våldsamheterna, inklusive sex parlamentsledamöter från VMRO-DPMNE.

Det civila samhällets utrymme

Samordningen mellan civilsamhällesorganisationer är svag. Mycket få organisationer är medlemsbaserade, utan verkar mer som konsulter. Många är beroende av utländskt bistånd och upplever därför svårigheter när givare lämnar landet. Ett tiotal välkända och aktiva organisationer bevakar att just de mänskliga rättigheterna respekteras. I december 2016 inledde skattemyndigheten utredningar av 20 civilsamhällesorganisationer, vilka samtliga uttryckt kritik mot dåvarande regeringspartiet VMRO-DPMNE. Dess partiledare uppmanade till en "de-Soros-ifiering" av samhället, syftandes på att undanröja de som mottar stöd från filantropen George Soros. Detta utgjorde ett hot mot

oberoende och kritiska organisationer att bedriva sin verksamhet i landet. Ombudsmannen kallade skattemyndighetens utredningar för en politisk häxjakt och Europaparlamentets särskilda rapportör uttryckte stark kritik.

Regeringen som tillträdde 2017 har antagit en betydligt mer öppen attityd gentemot civilsamhället, vilket inneburit förbättrade möjligheter för organisationer att konstruktivt bidra till den politiska och samhällseliga utvecklingen. Utredningarna om skattefusk har enligt inrikesministeriet lagts ned. Flera ministerier har etablerat arbetsgrupper med medlemmar från civilsamhället och representanter har inbjudits att delta vid parlamentsdebatter. Aktivister och oppositionella får dock alltjämt ofta utstå hot från anonyma på internet.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Tortyr är enligt lag förbjudet, men enligt ombudsmannen förekommer uppgifter om fall av polisövervåld gränsande till tortyr. Tidigare år har personer tillhörande etniska minoriteter, aktivister och granskande journalister varit särskilt utsatta. Inrikesministeriets interna utredningsfunktion fungerar enligt ombudsmannen otillfredsställande. Fall av polisbrutalitet lagförs sällan. FN:s tortyrkommitté har riktat kritik mot rättsinstansers passivitet vid klagomål om tortyr och uppmanat till stärkta rutiner för att kunna utkräva ansvar.

På landets fängelser råder överbelastning, personalbrist och undermåliga villkor. Organisationen *European Roma Rights Center* har kritiserat vad de kallar för institutionellt våld riktat mot romer i fängelser. Europarådets tortyrkommitté gjorde ett besök på landets största fängelse i Idrizovo december 2016. Deras inspektionsrapport resulterade i mycket allvarliga anmärkningar, däribland att fängelsepersonal regelbundet misshandlar fångar, att hälsovården är helt otillräcklig, att korruption genomsyrar hela verksamheten och att vissa avdelningar kunde betecknas som inhumana.

Människohandel förekommer, särskilt med kvinnor. Makedonien är framförallt ett transitland, men i ökad utsträckning även ett

ursprungsland. Många offer registreras inte hos myndigheterna på grund av att de betraktas som illegala immigranter och deporteras därför istället.

Dödsstraff

Dödsstraffet är avskaffat i Makedonien.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Domstolsbeslut om frihetsberövande sker ofta på grundval av en bred tolkning av lagen om straffrättsliga förfaranden. Det förekommer uppgifter om att regelverket används godtyckligt för att kunna omhäkta personer. Polis har rätt att hålla personer i förvar utan domstolsbeslut i högst 24 timmar. Den gripna har rätt att omedelbart kontakta en advokat, vilket vanligtvis respekteras. Det förekommer enligt lokala organisationer att rätten till kostnadsfri tolkning åsidosätts. En häktad får hållas i max 180 dagar utan att åtal väcks. Även husarrest förekommer. Det finns uppgifter om att vissa fångar har kvarhållits utöver utredningstiden med hänvisning till behov av psykiatrisk vård.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen garanterar grundläggande press- och yttrandefrihet och lagen förbjuder yttranden som uppmanar till nationellt, religiöst eller etniskt hat. Trots det är mediesituationen oroande. Landet rankas 2018 på plats 109 av 180 i *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex.

Organisationen *Freedom House* nedgraderade 2016 Makedoniens status vad gäller pressfrihet till "inte fri". Medielandskapet är politiskt polariserat och anpassar sig i hög grad till det största regeringspartiets agenda. Själv censur och direkt inblandning från myndigheter tycks dock ha minskat avsevärt sedan den nuvarande regeringens tillträde 2017. Den typ av starka mediereaktioner och komprometterande anklagelser som personer kritiska till regeringsmakten tidigare bemötts av har under nuvarande regering blivit betydligt färre.

Hot om bland annat våld förekommer gentemot granskande och kritiska journalister, något som journalistförbund anser att myndigheterna inte utreder eller tar på tillräckligt stort allvar. Det har förekommit att journalister och organisationer förvägrats offentlig information och

exempelvis rättegångsdatum, trots lagstiftning om tillgång till offentlig information. Det finns inga uppgifter om att regeringen begränsar eller förhindrar medborgare från politiskt material på internet. Enligt landets statistikmyndighet har över 75 procent av hushållen tillgång till internet.

Det finns många medier (särskilt tv-kanaler), men det råder brist på mångfald i innehållet, inte minst vad gäller politiska infallsvinklar. Det har bland internationella observatörer och lokala organisationer riktats kritik mot att statliga tv-kanalen inte är politiskt balanserad, särskilt i samband med val. Medier är i huvudsak utformade efter etniska linjer så att slavisktalande makedonier ser på tv och läser tidningar på makedonska medan den albanska minoriteten vanligen följer inhemska albanska medier.

Inga medier är öppet regeringsstyrda, men de största medierna ägs av personer eller organisationer med till synes nära kopplingar till det politiska systemet. Regeringen beslöt i augusti 2017 att helt avveckla all regeringsfinansierad reklam i kommersiell media, vilket bidrog till att minska medias ekonomiska beroendeförhållande till regeringen.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfrihet respekteras i allmänhet. Inga allvarliga hinder finns mot att bilda föreningar och att ansluta sig till fackföreningar.

Under senare år har en lång rad demonstrationer anordnats av civilsamhällsgrupper och de största partierna. Dessa har i regel tillåtits hållas, oftast utan allvarligare incidenter. Det finns indicier på att förra regeringspartiet organiserat protester där medborgare uppmanats delta mot betalning eller favörer.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfrihet är en konstitutionellt garanterad rättighet som i regel respekteras. Uppförande av religiösa byggnader och symboler, såsom kors eller minareter, utlöser emellertid ibland interetniska spänningar. Vissa slavisktalande makedonier motsätter sig kulturella uttryck som de inte anser hör hemma i landets, såsom de ser det, kristet ortodoxa kultur medan delar av den albanska minoriteten motsätter sig att kristna byggnader upprättas i albanskdominerade områden. Det har förekommit

att helgedomar attackerats med stenkastning. Spänningar mellan vissa religiösa grupper har lett till att medborgare hindrats från att helt tillvarata sin religionsfrihet. Exempelvis kringlämnas den sufiska Bektashi-ordern i Tetovo från att fullt ut verka till följd av att ett konkurrerande islamskt samfund gör anspråk på marken.

Det finns ingen officiell statsreligion, men konstitutionen listar fem grupper som officiellt erkända: makedonska ortodoxa kyrkan, islamiska samfundet i Makedonien, romersk-katolska kyrkan, judiska församlingen och metodistkyrkan. Nationell lag medger registrering av endast en församling per trosåskådning. Övriga samfund kan verka, men utan officiell ställning.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Makedonien har ratificerat ILO:s åtta kärnkonventioner och, som enda land i regionen, signerat initiativet *Global Deal*. Landets officiella arbetslöshet låg 2018 på drygt 22 procent. Den informella ekonomin är omfattande, så den verkliga arbetslösheten torde vara betydligt lägre. Särskilt kvinnor och minoriteter arbetar inom den informella sektorn, där arbetsvillkoren ofta är bristfälliga och rättsligt skydd saknas. Nästan hälften av alla personer mellan 15 och 24 år är registrerade som arbetslösa. En majoritet av de arbetslösa är kvinnor, särskilt bland långtidsarbetslösa. Enligt FN:s utvecklingsfond för kvinnor saknar tre fjärdedelar av kvinnor på landsbygden anställning och siffran är ännu högre för de romska och albansktalande minoriteterna.

Den nationella minimilönen höjdes 2017 med nästan 20 procent till 12 000 makedonska denarer per månad, vilket motsvarar en månadslön om cirka 2 000 svenska kronor. Höjningen gällde även textilindustrin, där minimilönerna tidigare varit lägre än i andra sektorer. Enligt officiell statistik ligger genomsnittslönen i landet på omkring 3 800 svenska kronor per månad. Kvinnor tjänar i genomsnitt 18–19 procent mindre än män enligt ILO, trots att de generellt är mer välutbildade och det finns en lag för lika lön för lika arbete. Inom det privata näringslivet och främst

textilindustrin är exploateringen av kvinnor hög, med arbete långt över de tillåtna 40 timmarna per vecka och utan sjukförsäkring.

Cirka 30 procent av lönearbetare är anslutna till ett fackförbund, varav en övervägande del arbetar inom offentlig sektor. Fackförbundens inflytande är begränsat. I genomsnitt dör 40 personer i arbetsrelaterade olyckor per år. Anställdas rättigheter har gradvis försvagats för att göra arbetsmarknaden mer attraktiv för företagare. Exempelvis har formeln för att beräkna avgångsvederlag förändrats till nackdel för de anställda.

Arbetsrättslig lagstiftning förbjuder diskriminering, men rekrytering baserat på negativa stereotyper om kön och etnicitet förekommer. Personer utsatta för kränkande behandling rapporterar sällan om det av rädsla för negativ uppmärksamhet och att förlora jobbet. Det förekommer att politiska hänsynstaganden tas vid anställningar, exempelvis att lärares anställning villkoras av partitillhörighet. Inom offentlig sektor finns lagstadgade kvotsystem för att säkerställa etnisk representativitet.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Hälsovården lider av låg kapacitet och bristande resurser, även om vissa framsteg gjorts. Nästan alla barn vaccineras mot TBC, difteri, kikhosta, stelkramp, polio och mässling, samt hepatit B. Arbetet mot hiv, malaria och andra allvarliga smittsamma sjukdomar fortskrider i huvudsak positiv riktning. Sjukvården är statligt subventionerad, men medborgare behöver ofta betala mer än som anges på prislistor. Korruption i form av mutor och favörer är ett utbrett sätt att få bättre och snabbare behandling, vilket särskilt drabbar de fattigaste. Medellivslängden beräknas till 78 år för kvinnor och 73 år för män.

Luften, vattnet och marken är på vissa platser så förorenade att miljön är direkt hälsovådlig. Tusentals uppskattas dö i förtid varje år till följd av luftföroreningar. Sjukdomar förknippade med oskäligen levnadsförhållanden är särskilt vanliga bland romer. Tillgången till sjukvård skiljer sig kraftigt åt mellan stad och landsbygd, liksom mellan socioekonomiska grupper. Enligt Unicef lider barn av fetma i hög utsträckning.

Kvinnor har inte samma tillgång till nödvändig vård som män, bland annat eftersom kvinnokliniker ofta saknas på landsbygden och kvinnor oftare saknar de nödvändiga ekonomiska resurserna. Barnadödligheten är alltså förhållandevis hög på landsbygden, tolv per 1 000, men har enligt Unicef sjunkit relativt snabbt nationellt (2016). Barnadödligheten är 25 procent högre i romska och makedonskalbanska samhällen än i slavisktalande makedonska. Spädbarnsdödligheten är nästan dubbelt så hög som genomsnittet på västra Balkan. Mödradödligheten är samtidigt relativt låg, åtta dödsfall per 100 000 levande födda barn.

Sex- och samlevnadsundervisning är begränsad. En mindre andel använder preventivmedel än i Europa som helhet. Gravida har rätt till laglig abort till och med vecka tio och i särskilda fall efter det, men begränsningar finns såsom "betänketid" på tre dagar samt obligatorisk rådgivning om "fördelarna" med att inte genomgå en abort. En ny abortlagstiftning som ska utöka möjligheten för laglig abort till vecka 22, (med krav på att inhämta ett yttrande från en särskild kommission efter vecka tolv) är under beredning.

Rätten till utbildning

Medborgare har enligt konstitutionen rätt till grundskole- och gymnasieutbildning. Obligatorisk skolgång gäller från fem års ålder med skolplikt i nio år, inklusive ett års förskola. Av barnen går 93 procent i grundskola. Flickor och pojkar går i skolan i ungefär samma utsträckning, men till följd av föreställningar om kön slutar flickor i förtid i högre utsträckning än pojkar, särskilt på landsbygden. Bland barn från sämre bemedlade familjer är andelen som slutför utbildningen lägre. Allra lägst är den bland romer, av vilka färre än hälften slutför grundskolan. Läskunnigheten bland unga (15–24 år) är 98,5 procent.

Utbildningssystemet är starkt segregerat mellan etniska grupper, vilket har förstärkts under senare år. I regel är klasser med makedonskalbanska elever större än de med slavisktalande makedonier. Segregation mellan romska och andra barn i skolan är vanligt till följd av boendesegregation eller direkta beslut av skolorna. Utbildningskvaliteten är ofta bristfällig och på flertalet skolor är lokalerna eftersatta. Föräldrar förväntas betala

för barnens luncher och skolböcker, vilket utgör hinder för svagare grupper. Utbildningen i sig är dock kostnadsfri.

Rätten till en tillfredställande levnadsstandard och social trygghet

Enligt landets statistikmyndighet uppskattas knappt 22 procent av befolkningen leva i fattigdom (utifrån definitionen av fattigdom att en genomsnittsfamilj på fyra personer har en månadsinkomst på under 14 500 makedonska denarer, eller knappt 2 500 svenska kronor). Luftföroreningar, brist på sophantering och industriutsläpp försämrar levnadsstandarden. Landets romer lever i hög utsträckning under ohälsosamma levnadsförhållanden, vilket förvärras av dålig kost och brist på hälsovård. Många romer saknar id-handlingar och har därmed inte tillgång till något grundskydd. Makedonien placerade sig 2016 på plats 82 av 188 på UNDP:s index över mänsklig utveckling.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Diskriminering på grund av kön är förbjudet, men förekommer. Inom de albanska och romska grupperna är kvinnans ställning ofta särskilt svag. De flesta institutioner som ansvarar för jämställdhetsfrågor är underfinansierade, underbemannade och underkvalificerade. Effektiva mekanismer för genomförande av relevanta handlingsplaner saknas. Kvinnor på landsbygden har begränsad tillgång till familjeplaneringskliniker och gynekologi. Romska kvinnor har ännu sämre tillgång då många saknar id-handlingar. Hinder för sysselsättning och företagande, såsom bristande tillgång till krediter och äganderätter, är utbrett inom minoritetsgrupperna och på landsbygden.

Våldtäkter och våld mot kvinnor anmäls sällan, trots att det enligt lag är straffbart. Lokala organisationer beklagar bristande samhälleligt stöd och få kvinnojourer och skyddscentra. Påföljden för våldtäkt är 1–15 års fängelsestraff. Enligt inrikesministeriet rapporterades över 900 fall av våld i hemmet 2017, men FN:s utvecklingsfond för kvinnor citerar en studie som indikerar att en av tre kvinnor har utsatts för våld i nära relationer. Genom ratificeringen av Istanbulkonventionen 2018 stärktes kvinnors skydd mot våld i hemmet.

Flera av ledarna för civilsamhället är kvinnor och knappt 60 procent av den offentliga förvaltningen utgörs av kvinnor, men deras löner och befattningar är generellt lägre än mäns. Bland chefer för statliga organ och företag är åtta av 68 kvinnor. Kvinnor är underrepresenterade avseende ägande av bostäder och företag. Kvinnors inflytande i näringslivet är begränsat, särskilt på ledande befattningar. År 2018 aviserades att Makedonien för första gången ska införa jämställdhetsintegrerad budgetering. Alla myndigheter har instruerats att genomföra obligatoriska e-kurser i jämställdhet. I indexet *Global Gender Gap* från Världsekonomiskt forum rankas Makedonien på plats 67 av 144.

Barnets rättigheter

Tillräckliga resurser ges inte för att säkerställa omsorg, utbildning och nödvändig sjukvård till barn. Enligt Unicef utsätts uppemot hälften av alla barn för barnaga trots att det är olagligt, vilket är klart över genomsnittet på västra Balkan. Straffbarhetsåldern är 14 år. Personer mellan 16 och 18 år kan dömas till fängelsestraff vid allvarliga brott. Levnadsvillkoren på ungdomsanstalter och ungdomsfängelser är undermåliga och ansvarsutkrävande vid varnvård saknas ofta. Människohandel med barn förekommer och ska enligt lag leda till minst åtta års fängelsestraff. Åldern för sexuellt självbestämmande är 16 år. Det finns fall av barnprostitution och sexuellt utnyttjande av barn, men omfattningen är okänd. Straffet för sexuellt utnyttjande av barn i kommersiellt syfte är 10–15 års fängelse.

Den lägsta tillåtna åldern för arbete är 15 år. Lagen föreskriver att barn mellan 15 och 18 år inte får ta anställning om arbetet är hälsoskadligt. Det förekommer att barn utnyttjas genom organiserat tiggeri och under skördesäsongen på landsbygden. Barnäktenskap förekommer inom den romska minoriteten, vilket resulterar i bland annat tidiga graviditeter och att de slutar skolan i förtid. Landets ombudsman uppskattar att det finns fler än 200 hemlösa barn, varav de flesta i Skopje.

Personer under 18 år kan inte värvas till de väpnade styrkorna.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Enligt folkräkningen från 2002 är befolkningen uppdelad enligt följande: 64 procent slavisktalande makedonier, 25 procent albaner, fyra procent turkar, 2,5 procent romer, två procent serber, en procent bosniaker samt 0,5 procent vlacher. Det finns spänningar särskilt mellan landets slavisktalande makedonska och albansktalande befolkning.

Segregationen mellan personer från olika minoriteter är särskilt tydlig i utbildningsväsendet, men även inom exempelvis politik, media och kulturliv. Det har förekommit förfördelning av stödresurser till etniska grupper. Etniskt motiverat våld förekommer. Ohridavtalet, som slöts efter konflikten 2001, ledde till stora förändringar i lagstiftningen avseende minoriteters ställning, beslutsfattande i offentliga organ, användande av minoritetsspråk och lokalt självstyre. Avtalet innebär bland annat att förvaltningen ska sträva efter etnisk jämvikt bland anställda och att minoritetsspråk erkänns som officiellt språk tillsammans med makedonska där fler än 20 procent tillhör en etnisk minoritet.

Många albansktalande anser att genomförandet av Ohridavtalet släpar efter och att de fortfarande är förfördelade i politik och statliga företag. Makedonskalbanska krafter strävar efter ett erkännande av albanska som officiellt språk i hela landet, inte minst i parlamentet. En språklag i den riktningen antogs i parlamentet i december 2017 men har till följd av ett veto från presidenten inte kunnat träda i kraft.

Mångfalden inom offentliga organ har ökat men återspeglar ännu inte befolkningen i stort. Enligt ombudsmannen är samtliga minoriteter förutom serber och vlacher underrepresenterade inom statsapparaten. Enligt lag ska grundskole- och gymnasieutbildning erbjudas på makedonska, albanska, romani, turkiska och serbiska. En ny folkräkning planeras till 2020. Eftersom denna kommer att påverka röstlängdens utformning, och därmed minoritetsgruppernas representation, är frågan känslig.

Romerna är en särskilt diskriminerad minoritet och flera vittnar om systematisk diskriminering, bland annat avseende rätt till arbete, sociala förmåner och utbildning. Flera fall av våld och diskriminering har anmälts

till Europadomstolen sedan staten brustit i sitt skydd. Romer är marginaliserade inom offentlig förvaltning, framför allt kvinnor. Till följd av att många saknar id-handlingar har de heller inte rösträtt.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Familjelagen i Makedonien definierar både äktenskap och partnerskap som något som ingås av en man och en kvinna. Detta hindrar samkönade par att adoptera, då endast gifta par tillåts göra detta. Många andra lagar saknar anti-diskriminerande skrivningar som omfattar hbtq-personers rättigheter, men i ett utkast till ett lagtillägg om icke-diskriminering 2018 inkluderades för första gången även sexuell läggning och könsidentitet som förbjudna områden för diskriminering.

Toleransnivån gentemot hbtq-personer är enligt lokala organisationer låg, likaså kunskapsnivån inom rättsvårdande myndigheter. Få vågar vara öppna med sin sexuella läggning av rädsla för att förlora arbete och vänner. Enligt företrädare från organisationer som arbetar med hbtq-personers rättigheter utsätts gruppen ofta för hatattacker och hot om våld utan att polis och domstolar tar det på allvar. Det finns läroböcker på vissa skolor och universitet som innehåller diskriminerande uppgifter, trots att utbildningsministeriet 2017 beordrade att dessa inte längre skulle användas.

Sedan sommaren 2017 har steg tagits för ökad respekt av hbtq-personers rättigheter. En grupp som arbetar med hbtq-personers rättigheter etablerades sommaren 2017 i parlamentet i samband med att premiärministern uttalade sitt stöd för ökad inkludering av hbtq-personer. Den nya regeringen stödde i juni 2017 ett Pride-evenemang med närvaro av kulturministern, vilket aldrig tidigare skett. En domstol beslutade i september 2017 för första gången att transpersoner har rätt till id-handlingar med deras kön registrerat i enlighet med självupplevd könsidentitet.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Makedonien är i första hand ett transitland, men det är enligt lag möjligt för asylsökande att få flyktingstatus i landet. Sedan en lagändring sommaren 2015 har flyktingar och migranter 72 timmar på sig att

antingen söka asyl eller lämna landet. När landets gränser stängdes i mars 2016 fastnade nästan 200 flyktingar och migranter, varav 80 barn, i tillfälliga transitläger i landet. Under 2018 har antalet som uppehållit sig i landet minskat. Makedonien samarbetar med UNHCR och Europarådet vad gäller dessa frågor.

Rättssäkerheten för asylsökande är låg och asylsökningar avslås ofta med motiveringen att den sökande utgör ett potentiellt hot mot den nationella säkerheten. Mottagarsystemet och asylproceduren beskrivs av FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter och lokala organisationer som mycket bristfälligt. Ombudsmannen har noterat undermåliga boendevillkor och brist på juridiskt stöd. Enligt *Amnesty International* förekommer det att flyktingar och migranter häktas utan laglig grund. Personer som beviljats asyl upplever svårigheter att få makedonska id-handlingar utfärdade. Flera fall av hatbrott mot flyktingar har noterats.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Makedonien saknar en effektiv mekanism som garanterar att personer med funktionsnedsättningsrättigheter respekteras, trots att diskrimineringslagstiftning finns. En lag reglerar att budgetmedel ska avsättas för att uppmuntra anställning av personer med funktionsnedsättning, men dessa personer har i regel ändå svårt att få anställning. Civilsamhällesorganisationer uppger att arbetet med att anpassa byggnader går långsamt, men i rätt riktning. Nyligen upphandlade tåg och bussar är i högre grad än tidigare anpassade för personer med funktionsnedsättning. Myndighetsbyggnader är dock sällan anpassade efter behoven och detsamma gäller skolbyggnader. Barn med funktionsnedsättningar går ofta i särskilda skolor.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Makedonien

Ett avtal undertecknades i mars 2018 om förnyat bilateralt utvecklingssamarbete för perioden 2018–2020. Det övergripande målet är att främja Makedoniens EU-närmandeprocess. En budget om cirka tre miljoner euro avsätts årligen för att stödja projekt som syftar till att stärka demokratin och respekten för de mänskliga rättigheterna, men där även ekonomisk utveckling samt miljö- och klimatarbete utgör

huvudprioriteringar. Projektinsatserna syftar bland annat till att stödja de svenska organisationerna *Kvinna till kvinna* i deras jämställdhetsarbete, *We Effect* i projekt om landsbygdsutveckling och bönders rättigheter samt *Olof Palme international center* i deras samarbete med fackföreningar. Inom ramen för regionalt utvecklingsstöd bidrar Sverige också till att bland annat stärka respekten för romers rättigheter i Makedonien.

Sverige, i dialog med andra EU-länder, stöder Makedonien inom området mänskliga rättigheter genom EU:s förmedlemsskapsstöd. Sverige stöder även främjandet av ökad respekt för mänskliga rättigheter genom bidrag till OSSE och olika FN-organ. Flera FN-organ finns representerade i landet, däribland UNHCR, Unicef, FN:s utvecklingsfond för kvinnor och Världshälsoorganisationen.

Den senaste granskningen av Makedonien inom ramen för FN:s universella granskningsmekanismen ägde rum 2014. Sverige lyfte då bland annat vikten av ett trovärdigt rättsväsende, mer transparenta processer vid häktningar samt stärkt respekt för mediefrihet. Sverige rekommenderade en mer meritbaserad rekrytering av domare och ökat samråd med det civila samhället vad gällde beredning av nya medielagar. Makedonien accepterade rekommendationerna.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1994. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1994 respektive år 1995.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1994. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1994.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1994. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2013.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1994. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2009.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1993. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2004. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2003.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2011.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har inte ratificerats.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 1994. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1994.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2002.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1997.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1997.

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, har inte ratificerats.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, ratificerades år 2018.